

УДК 378.3.011.3-051:615.8

Кулімова Юлія Григорівна

кандидат педагогічних наук, асистент кафедри
початкової освіти, природничих і математичних дисциплін та
методик їх викладання
Психолого-педагогічний факультет
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка м. Полтава, Україна
stepurochka@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1091-6878

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ФОТОТЕРАПІЇ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. У статті актуалізуються проблеми фахової педагогічної освіти, зокрема питання використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі оволодіння студентами педагогічних вишів фототерапевтичних технологій. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури, автором відмічаються основні функції фототерапії в умовах сучасного інформаційного середовища (передача думок та спогадів, розширення соціальних зв'язків, удосконалення навичок саморозуміння і самовираження, забезпечення рольового розвитку та трансформації, конструювання соціально-психологічної ідентичності). Розкрито зміст і особливості використання різноманітних фототерапевтичних технологій («робота з полярностями», «створення портрету», «розмова», «фотошоденник» та ін.) у процесі фахової підготовки майбутніх педагогів. Висвітлено провідні завдання імплементації фототерапії: актуалізація емоційного розвитку, підвищення навчальної мотивації, розвиток цифрової компетентності та навичок міжособистісної взаємодії, творче самовираження та ін. У статті наведено результати анкетування студентів спеціальностей «Початкова освіта», «Дошкільна освіта», «Хореографічна освіта» та «Соціальна робота» щодо потреб використання фототерапії засобами цифрових технологій у сучасному освітньому середовищі педагогічного вишу. Охарактеризовано шляхи впровадження фототерапевтичних технологій за допомогою цифрових застосунків (Adobe Photoshop, Canva, Corel Photo-Paint, CorelDRAW, Google Drive, Google Slides, Prezi, Live Picture, PowerPoint, Quik та ін.). Розглянуто можливості використання віртуальних соціальних сервісів з метою ефективної організації навчального процесу, окреслено шляхи застосування віртуальних соціальних сервісів для розвитку фототерапевтичної компетентності майбутніх педагогів.

Ключові слова. Естетотерапія; професійно-педагогічна підготовка; інформаційне середовище; інформаційно-комунікаційна компетентність; цифрові технології; фототерапія

Постановка і актуальність проблеми. Модернізація фахової педагогічної освіти зорієнтована на підготовку нового покоління вчителів, які володіють не лише традиційними, а й інноваційними технологіями навчання і виховання, здатних творчо й нестандартно вирішувати навчально-виховні проблеми, вберегти учнів від деструктивних впливів оточуючого середовища, створювати та підтримувати ефективний емоційно-комфортний освітній простір навчального закладу. Успішне виконання цих завдань можливе за допомогою впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), які якісно збагачують та доповнюють систему традиційних форм і методів навчання у педагогічному виші. Безперечно, «застосування ІКТ у професійній освіті підвищує результативність підготовки майбутніх фахівців, спонукає виникненню принципово нового способу навчання, спрямовує студента на свідоме засвоєння знань у процесі виконання завдань» [4], «студенти з пасивних спостерігачів перетворюються на учасників навчального процесу, розкривають свої творчі якості та індивідуальні можливості, набувають навичок самовираження» [3,

С. 22]. Проте, в той же час, використання ІКТ в процесі фахової підготовки майбутніх педагогів є досить технологічним процесом, який спрямований на виконання лише прикладних задач освітнього спрямування, які певною мірою сприяють «тотальній індивідуалізації». Саме процес індивідуалізації «зводить до мінімуму обмежене в навчально-виховному процесі живе спілкування учнів та учителів, учнів між собою, пропонуючи їм спілкування у вигляді «діалогу з комп'ютером» [8, С. 188]. Окрім того, «ІКТ можуть сприяти формуванню шаблонного мислення, формального безініціативного ставлення» [8, С. 188] майбутніх педагогів. Тож, досі залишається пріоритетною проблема пошуку ефективних підходів, завдяки яким можливо оптимізувати процес інформатизації професійно-педагогічної підготовки. Значна роль у розв'язанні цієї проблеми відводиться інноваційним технологіям естетотерапії, які покликані гармонізувати освітнє середовище, розкрити творчі можливості учасників терапевтичного процесу, сформувати необхідний простір для розвитку навчальної мотивації студентів. Однією з перспективних у цьому сенсі технологій є фототерапія, яка передбачає використання широкого спектру вправ та технік психотерапевтичного, соціально-дидактичного та профілактичного спрямування.

Аналіз актуальних досліджень. Науково-методологічний фундамент нашого дослідження складають праці С. Архангельського, Н. Воропай, М. Жалдака, А. Коломієць, Т. Корольової, Н. Морзе, Л. Петухової, Й. Ривкінда, О. Співаковського, О. Суховірського, О. Шиман та ін., в яких представлено психолого-педагогічні та організаційні засади використання цифрових технологій у вищій школі. Значну роль у становленні проблеми фахової підготовки майбутніх вчителів до використання ІКТ відіграють дослідження С. Гунько, Ю. Дорошенко, В. Коткової, О. Кравчук, Г. Ломаковської, О. Майбороди, Л. Процай, В. Шевченко та ін. Застосування окремих ідей естетотерапії у навчально-виховному процесі педагогічного вишу представлене в дослідженнях П. Єжова (ігротерапія), Т. Зінкевич-Євстигнєєвої (казкотерапія), Л. Лебедевої (арт-терапія), І. Малишевської (природотерапія), Б. Нестерович (музикотерапія), О. Федій (арт-терапія, пісочна терапія тощо), та ін. Актуальність впровадження технологій фототерапії у психолого-педагогічну та освітньо-виховну діяльність висвітлена у роботах П. Бурдье, Дж. Вайзер, І. Корбіта, О. Копитіна, Й. Кука, Дж. Лей, Дж. Фрієри, Дж. Хаузі та ін.

Аналіз навчальних програм вищих навчальних закладів, за якими здійснюється підготовка майбутніх педагогів, та методичного забезпечення навчального процесу, свідчить про недостатню готовність студентів до використання фототерапевтичних технологій засобами цифрових технологій у навчально-виховному процесі. Адже у навчальних планах підготовки здобувачів освітнього рівня бакалавр спеціальностей «Початкова освіта», «Соціальна робота», «Дошкільна освіта» та ін. відсутні навчальні дисципліни, що забезпечували б якісну підготовку майбутніх педагогів до означеної діяльності.

Метою статті є розкриття та аналіз сучасних форм і методів професійної педагогічної підготовки майбутніх учителів до використання позитивного потенціалу фототерапевтичних технологій у процесі впровадження цифрових технологій.

Виклад основного матеріалу. Організація сучасного уроку в загальноосвітніх навчальних закладах вимагає від педагога такої організації навчальної діяльності, за якої учні повинні: бути мобільними, комунікабельними, ефективно використовувати здобуті знання в реальному житті, ділитися своїми знаннями та переживаннями з іншими [1], вільно та невимушено презентувати себе у соціальному середовищі та творчо розвиватися. Відповідно, вчитель XIX століття має нестандартно мислити, вміти зацікавити учнів, успішно налагодити з ними контакт, оригінально подати навчальний

матеріал, мати широкий кругозір та бути ознайомленим із освітніми, технологічними та іншими світовими тенденціями.

Як свідчить практика зарубіжних науковців, змістово-технологічна підтримка освітньо-виховного середовища вищої школи має забезпечуватися на засадах інтеграції технологій фототерапії, які є інструментом передачі думок та спогадів людей, інтерактивним засобом розширення їх соціальних зв'язків у сьогочасному світі (П. Бурдє), знаряддям удосконалення навичок саморозуміння і самовираження (Дж. Вайзер), ефективним способом соціалізації сучасної людини і формування ідентичності її особистості, способом забезпечення її рольового розвитку і трансформації (О. Копитін). Таким чином, фототерапія є потужним інструментом оптимізації фахової підготовки студентів до майбутньої педагогічної діяльності, що досягається шляхом конструювання ними власної соціально-психологічної ідентичності в умовах сучасного освітнього та інформаційного середовища.

З метою дослідження зацікавленості сучасних студентів у використанні фототерапевтичних технологій, шляхом імплементації сучасних цифрових застосунків, нами було проведено анонімне анкетування на тему: «Цифрові технології фототерапії». В опитуванні взяли участь студенти Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка спеціальностей «Початкова освіта», «Дошкільна освіта», «Хореографічна освіта» та «Соціальна робота». В ході анкетування вивчалась думка майбутніх педагогів щодо їх очікувань до використання цифрових технологій в процесі фототерапевтичної діяльності. Аналіз результатів проведеного анкетування показав, що переважна більшість студентів всіх спеціальностей (88,1 %) хотіли б, щоб викладачі частіше використовували цифрові технології (лише незначна частка опитаних (11,9 %) відреагували на це негативно).

На думку студентів, використання цифрових застосунків підвищує ефективність навчально-виховного процесу, сприяє активізації уваги учнів, зацікавленості у фототерапевтичному процесі тощо. Так відповіло 94,7 % майбутніх педагогів. Інші студенти (5,3 %) вважають, що відпрацювання фототерапевтичних технік є досить складним інтимним процесом, який неможливо оптимально зреалізувати за допомогою цифрових технологій.

В ході опитування студентам також було запропоновано назвати переваги та недоліки використання фототерапії засобами цифрових технологій. До основних переваг майбутні педагоги віднесли: інноваційність; легкість у сприйнятті; підвищення навчальної мотивації та інтересу до навчання; унаочнення емоцій і переживань; оживлення навчально-виховного процесу; виникнення стійких позитивних зразків поведінки; активізація мисленнєвої діяльності; індивідуалізація освіти. В той же час, частина опитаних зазначили, що використання фототерапії засобами цифрових технологій має ряд недоліків: необхідність спеціального обладнання та значних матеріальних затрат; при тривалому використанні негативно позначається на фізичному стані (погіршення зору, досить тривале сидіння тощо); стереотипізація мислення та ін.

Отже, в результаті проведеної роботи було з'ясовано, що для більшості опитаних використання фототерапевтичних технологій засобами цифрових застосунків є необхідним та досить цікавим процесом, який здатен підвищити ефективність професійно-педагогічної освіти.

Так, у професійному становленні майбутнього педагога, а саме у формуванні його фототерапевтичної та інформаційної компетентності велике значення відіграють спеціальні фототерапевтичні методики. До таких технологій належать техніки: «робота з полярностями», «лінія життя/життєвий шлях», «створення портрету», «розмова»,

«фотощоденник» та ін. Детальніше розглянемо окремі техніки, що реалізуються шляхом імплементації сучасних цифрових технологій.

Відтак, за допомогою різноманітних графічних редакторів (CorelDRAW, Adobe Photoshop, Live Picture, PowerPoint, Quik, Canva тощо) можна проектувати в навчально-виховний процес педагогічного вишу наступні техніки:

- **«робота з полярностями»:** передбачає створення студентами серії фотознімків, які викликають у них протилежні почуття, наприклад, «велике і маленьке», «прекрасне і потворне», «приємне і неприємне» та виготовлення з отриманих фото мультимедійних презентацій чи фотоколажу. Після цього відбувається представлення робіт та їх спільне обговорення [2]. Дана методика актуалізує вираження учасниками всієї палітри почуттів, сприяє їх кращому усвідомленню, підвищенню мотивації майбутніх педагогів до здобуття обраного фаху, розвиває навички їх цифрової компетентності.
- **«створення портрету»:** студентам пропонується обрати фотографії зі своїм зображенням. У ході заняття вони утворюють пари і певний час спілкуються, розповідаючи про свої інтереси та захоплення [2]. Після цього, використовуючи фото партнера та інші зображення чи фотоефекти, – створюють за допомогою різноманітних цифрових застосунків «портрети» одне одного. Виготовлені «портрети» мають якомога точніше передати індивідуальні риси, інтереси та захоплення людини, яку зображають. Далі – відбувається презентація робіт та їх спільне обговорення. Зазвичай, студенти досить добре реагують на власні портрети та із нетерпінням чекають на характеристику їх особистості. Техніка сприяє налагодженню міжособистісної взаємодії в групі, формуванню міжгрупової ідентичності, удосконаленню комунікативної й інформаційно-технічної компетентності та розвитку творчих здібностей.
- **«фотощоденник».** Зміст техніки полягає в умовній формулі: один день – одна фотографія. Кожного дня до фотографій додаються підпис (дата і коментар) і складають з них фотоколаж. Ця робота здійснюється протягом року, тому загальна кількість знімків – 365 одиниць [5]. В умовах навчання в педагогічному виші можна реалізувати дану техніку у форматі «7 фотографій за тиждень», коли студенти готують колаж із семи фотознімків із підписами. Техніка допомагає створити позитивну освітню атмосферу взаємодовіри та розуміння, підвищити навчальну мотивацію майбутніх педагогів та активізує навички творчого самовираження.
- **«розмова»:** учасникам пропонується спілкуватися за допомогою фотографій (наша інтерпретація – із використанням фотознімків та зображень на смартфоні), міміки та жестів, не вступаючи при цьому один з одним у вербальний контакт. Після цього, студенти можуть створити спільний фотоколаж, наприклад, за допомогою інтернет-застосунку Google Slides, який би передавав їх спільні і відмінні риси [2]. Техніка удосконалює навички міжособистісної взаємодії та спільної діяльності майбутніх вчителів в сучасному цифровому середовищі.

Використання хмарних технологій, як особливих форм організації навчання майбутніх педагогів, сприяє створенню єдиного інформаційного освітнього простору, що забезпечує доступ до цих сервісів усіх студентів. Так, досить актуальним у цьому сенсі є використання власної **оригінальної тематичної фототеки** [7] в процесі професійно-педагогічної підготовки, що зберігається на дисковому просторі Google Drive (Google Диск). Фототека включає блоки «Емоції і почуття» та «Соціальні відносини». Блок «Емоції і почуття» складає набір фотозображень, які характеризують емоційний стан реципієнта (спокій і страх, щастя і горе, здоров'я і хвороба тощо), а

блок «Соціальних відносин» містить набір знімків, які зображують соціальні відносини (світ дорослих і світ дітей, сім'я і самотність, мир і війна, рідні і вороги і т.д.). Пропонуємо можливі варіанти використання даної фототеки у педагогічному виші:

- Спільне обговорення фотознімків з метою дослідження основних життєвих цінностей і норм студентів, визначення системи їх життєвих цінностей та переконань. Обговорення має супроводжуватися запитаннями: «Що ви бачите на знімку?», «Опишіть почуття, які викликають у вас фотографії», «Чи були у вас схожі ситуації, які зображені на знімках?», «Як би ви вчинили, якби ви були зображені на фото?» та ін. Такий формат може певною мірою замінити обговорення педагогічних ситуацій, де ситуація не зачитується, а описується із фотозображення.
- Створення фотоісторії (індивідуальної або групової): студенти за допомогою презентаційного ресурсу, наприклад, Prezi, створюють фотоісторію, яка б відображала певну життєву ситуацію, доповнюючи її власними коментарями та підписами [7].

У процесі створення позитивного освітнього середовища педагогічного вишу, нині можливо та педагогічно доцільно використовувати соціальні медіа для сумісного формування і використання колективного знання (соціальні мережі та блоги, наприклад, Instagram чи Facebook) [6]. Так, пропонуємо власну інтерпретацію техніки «лінія життя/життєвий шлях» [2, С. 37]: студенти поділяються на пари, та переглядають фотознімки, опубліковані одне одним у соціальних мережах. Після цього відбувається спільне обговорення інтересів партнерів, аналізуються їх стиль життя та уподобання. Техніка сприяє вираженню та усвідомленню почуттів майбутніх педагогів, зміцненню їх самооцінки, дослідженню системи відносин.

Висновки. Таким чином, важливу роль у професійній підготовці майбутніх учителів займають сучасні цифрові технології, упровадження яких інтенсифікує навчальний процес у педагогічному виші, спонукає студентів до активного включення у фототерапевтичний процес, формує інформаційну культуру майбутніх педагогів, підвищує мотивацію до фахового саморозвитку та самовдосконалення. Професійному зростанню майбутніх педагогів сприяє створення власних та колективних колажів, мультимедійних презентацій, відеороликів та ін. Активне використання фототерапії в процесі фахової педагогічної підготовки повинно відбуватися в процесі упровадження різноманітних інтерактивних технік за допомогою цифрових застосунків (Adobe Photoshop, Canva, CorelDRAW, Facebook, Google Drive, Google Slides, Instagram, Prezi, Live Picture, PowerPoint, Quik та ін.). Результати проведеного анкетування свідчать про непідробний інтерес студентів педагогічних спеціальностей до використання сучасних інформаційних технологій у процесі фототерапевтичної діяльності. Таки чином, така організація освітнього процесу у вищій школі сприяє підвищенню мотивації та пізнавальної активності майбутніх вчителів, створенню умов для самостійного навчання кожного студента.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кобернік Г. Особливості застосування інтерактивних технологій навчання на уроках математики. Початкова школа. 2007. № 9. С. 13-16.
2. Копытин А. И. Техники фототерапии. Спб.: Речь, 2010. 128 с.
3. Литвин А. Информатизация навчально-методического забезпечення професійної освіти. Професійно-технічна освіта : наук.-метод. журнал. 2006. № 4. С. 21–25.
4. Онищенко І. В. Сучасні підходи до використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів.

- Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер.: Психолого-педагогічні науки. 2012. №6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2012_6_23/.
5. Родионцева О. Техники арт-терапії. применение техники «фотодневник» на примере проекта 365. Фотомозаика. 2012. URL: <http://mazaica.ru/tehniki-art-terapii-primenenie-tehniki-fotodnevnika-na-primere-proekta-365/>.
 6. Топузов М. О. Проектування інформаційно-освітнього середовища навчальних закладів у сучасному суспільстві. Український педагогічний журнал. 2017. № 1. С. 26-36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2017_1_6/.
 7. Федій О. А., Мірошніченко Т. В., Кулімова Ю. Г. Професійна підготовка педагогів початкової школи до використання естетотерапії: теорія і практика. колективна монографія. Полтава: ТОВ «АСМІ», 2018. 331 с.
 8. Фоміних Н. Позитивні й негативні сторони застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі. Зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету. 2009. Ч. 3. С. 186-190. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpudpu_2009_3_28/.

Матеріал надійшов до редакції 12.11.2018

FUTURE TEACHERS TRAINING OF USING THE PHOTOTHERAPY BY DIGITAL TECHNOLOGIES

Kulimova Yuliia Hryhorivna

Candidate of pedagogical science, assistant of the department elementary education, natural and mathematical disciplines and methods of teaching them

V. G. Korolenko Poltava National Pedagogical University, Poltava, Ukraine

stepurochka@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1091-6878

Abstract. The article actualizes the problems of professional pedagogical education, in particular, the problem of using the information and communication technologies in the process of mastering students of pedagogical universities the phototherapeutic technologies. The author identifies the main functions of phototherapy in the conditions of the modern information environment (transfer of thoughts and memories, expansion of social connections, improvement of skills of self-understanding and self-expression, provision of role development and transformation, construction of socio-psychological identity) on the basis of the analysis of psychological and pedagogical literature. Solved the content and features of the process of using various phototherapeutic technologies ("work with polarities", "creation of a portrait", "conversation", "photodiary" etc.) in the process of the future teachers professional training. Highlighted the main tasks of the implementation of phototherapy: actualization of emotional development, enhancement of educational motivation, development of digital competence and skills of interpersonal interaction, creative self-expression and others. The article presents the results of the questionnaire for students of the specialties "Primary Education", "Preschool Education", "Choreographic Education" and "Social Work" on the needs of phototherapy using digital technologies in the modern educational environment of pedagogical higher establishment. Characterized the ways of implementation the phototherapeutic technologies with the help of digital applications (Adobe Photoshop, Canva, Corel Photo-Paint, CorelDRAW, Google Drive, Google Slides, Prezi, Live Picture, PowerPoint, Quik etc). Considered the possibilities of using virtual social services for the purpose of effective organization of the educational process, outlined the ways of application of virtual social services for the development of phototherapeutic competence of future teachers.

Keywords. Aesthetictherapy; vocational and pedagogical training; information environment; information and communication competence; digital technology; phototherapy

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Kobernik, Gh. (2007). Features of application of interactive learning technologies in mathematics lessons. Pochatkova shkola, 9, 13-16. (in Ukrainian).
2. Kopytin, A. (2010). Phototherapy techniques. Spb. Rech. (in Russian).
3. Lytvyn, A. (2006). Informatization of educational and methodical provision of vocational education. Profesijno-texnichna osvita, 4, 21-25. (in Ukrainian).
4. Onyshhenko, I. (2012). Modern approaches to the using the information and communication technologies of the training of future teachers of elementary school. Naukovi zapysky Nizhynskogo derzhavnogo universytetu im. Mykoly Gogolya, 6. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2012_6_23/. (in Ukrainian).
5. Rodionceva, O. (2012). Art therapy techniques. application of the technique of «photo diary» on the example of project 365. Fotomozaika. December 12, 2012. <http://mazaica.ru/tehniki-art-terapii-primenenie-tehniki-fotodnevnik-na-primere-proekta-365>. (in Russian).
6. Topuzov, M. (2017). Designing of information and educational environment of educational institutions in modern society. Ukrayinskyj pedagogichnyj zhurnal, 1, 26-36. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2017_1_6. (in Ukrainian).
7. Fedij, O., Miroshnichenko, T., Kulimova, Yu. (2018). Professional training of primary school teachers for the use of aesthetic therapy: theory and practice. Poltava: TOV «ASMI». (in Ukrainian).
8. Fominykh, N. (2009). Positive and negative aspects of the use of information and communication technologies in the educational process. Zb. nauk. pr. Umanskogo derzhavnogo pedagogichnogo universytetu, 3, 186-190. http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpudpu_2009_3_28. (in Ukrainian).